

HİCRANIM OLDUN KONYA!

Aşağıda okuyacağınız makalenin yazarı olan Azmiye Hanım, 1320/1904'te Konya'da doğmuştur. Müderris, müftü ve avukat Hadimli Mustafa Asım Efendi'nin (v.1958) kızıdır.

Konya Darulmuallimat (Kız Öğretmen) Mektebi'nde 1338/1922'de mezun olan Azmiye Hanım, babası ile birlikte bir müddet Antakya'da ikametinde mecbur kalmış ve bu sırada Antakya Kız Mektebi'nde muallim (öğretmen) olarak görev yapmıştır. 1926'da Konya'ya dönerek Altınçeşme Mekte-

Ahmet ÇELİK

bi'nde muallimliğe başlamış, ardından Kız Tatbikat Mektebi'ne atanmış, 17 Teşrinisani/Kasım 1928'de ise 1500 kuruş maaşla İsmet Paşa Mektebi'ne tayin edilmiştir.

Konya'da döneminin şairleri arasında yer alan Azmiye Hanım'ın makale ve şiirleri Babalık gazetesinde, roman ve hikâyeleri ise Ulus ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlamıştır.

Öğretmen Hami Bey (v.1983) ile evlendikten sonra da "Azmiye Hami Hanım" olarak anılmaya başlamış ve 15 Eylül

Panorama de Konia. - Vue du côté nord.

1930'da İstanbul'a tayin edilmiştir.⁽¹⁾

Bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne devam etmiş, ardından Kandilli Kız Lisesinde başladığı öğretmenlik mesleğini çeşitli okullarda sürdürerek emekliye ayrılmıştır.

Ant, Itircık ve Hemşire Nimet adında romanları olan Azmiye Hanım, 13 Ekim 1954'te Ankara'da vefat etmiştir.

Babalık gazetesinde 25 Temmuz 1926'da yayınlanan "**Hicranım Oldun Konya**" başlıklı makalesinde Azmiye Hanım 1922'de yerleştiği Antakya'da, doğup-büyüdüğü, tahsil görüp ayrı düştüğü Konya'ya ve eğitim gördüğü Kız Muallim Mektebi'ne olan özlem ve hasretini coşkun bir dille anlatmaktadır. Bir asır öncesinde genç bir öğretmen tarafından kaleme alınan bu makalenin muhtevası ayrılığın verdiği hüznün ile Konya'ya olan sevgisinin hakiki bir yansıması ve samimi tezahürüdür.

Hicranım Oldun Konya!

"Bana ilim sunan hocalarıma ithaf..."

Sen benim mabedim, mabed-i efsunkârım idin.

Altın ovalı, yeşil bağı, bil-

(1) BYEK 53 Konya Merkez ve Merkeze Bağlı Kura Köyler ve Nahiyelere ait Muallim Sicil Defteri (1927), DSCN-0314; BYEK 56 Konya Merkez ve Mülhakatı İlk Mektep Muallimlerinin Sicil Numaralarının Kaydına Mahsus Defter, s.324.

- یکا علم سوال مرز حرامیله ایلف -

هجرا نم اولدک قونیا

ایله بکنن ارباطه نهسی اولوردم .. سن تم سرشرم ، سرشمر شقیام ایله ..
ایلهک لسخ حیاتی - نام آلمه ، ایلهک کوش باغلیزی سنکه پیلشدم ..
وطن حسی به یورد - برکیسی به ایلت فکری ، حاله عینی ، بنا حب - ندر کای .
فضیلت وجا برقی شافت و عینی ، عشقی و عبودتی ، وظیفه و سرحتی نکا حب سنن تکلین ایندک .

هب - ن اولدک ..
دک بروکسک ذوق - بشیل باغلیزیک اسمر کولکله ککین همیویریکی سیر ایلدکن دلم .
موسیقیک فونته دران کیمه زنده یوزلرجه مشقه یزیده ایله ، کاهنگک دیمر با مقلزنده کوز باشلی درکله ایلهدم .
دینک قسقه مناره لرکده جوشان کور اذن سله به چاهن انا . ایشم
- وکی با لرکله شایمسز مایه یارنه منو سنع شفته باغلام .

ن تم کتام ، کتاب حقیق ایلهک ..
صده لرکده آرشه بیک ، توپورتیک نظریاتی زور بچاییک و عالیلهک تجرباتی بهتدیرسک ، بیتیگک مسله لری - سولر ایلک افلاطونک فلسفه لری ، لایتنک حکمک قاهر لری مابیللاک ، تریشونک کتقانی ، حاکمک و شکیریک شعر لری اوفور ، فیه یاسک و رقالت کورباک اولور لری کوزوره موزارک ، پتورک ، شوپانک ، بکنن - سار لری دینلر دم .

سن تم عشق ، عشق میجلا ایلهک .
- سنی بقادر حدده سز ، نکولکان قویان - سوکه سودم ، یانسی کوزاردن فیصقاییه کم باغلیزاردن اوز افلاکده برماقه چالشیب حزابلیکی ، انسا لریک تشید ایله .
چکرم دیم قور لری کوز دم ...

ک دکرسز خاطر داریکی بروقه پارکک می بک ، سندر اوتونولتا سندن اجازت اولدک ساللارده ان خراب کوش لریکی انسه قیل کلبارکی ، ان قدر حاله یکی بون موجود دیکه - سوکه عسکر آقارینه مکتوب باقری عسکر اوز لرینک صریف باش لری اوقتامی انک بویک ذوق بیلر ، ادا نایار و ورو اولدم انک بویک - عار لری به سنی اذیت مینده سه و مکده بولوردم . نه جادل سوکیک ، نه جادل - ویلشیک ولردی .

ن تم هجران ، هجران ایلم اولدک - سوک کون اولیا ، وحشی - سلی شی ، بی سینه کدن چکوب ارن فلاش - بیریکی دامار لردن ووجده ، بشلکدن قویا باشله بوغولاشن کوز لری - کاه بکدم ..
باوشن ییزمه ییزمه ییزمه اوز اولاملان منار ماریکی کنا یاریکی و تر بار لری هوزدان و اوسالمان سیر اتم .
- سن ، ارن فلات ، غم آجیلرم آریدی .
- سن ، بیک - با لرم جلالادی ..
ا ج - سناک آفریت حاکمه مپ او اولی - سوکیان ، ایبری هیاطو کوی کوز لکان

سن تم میهم ، معید فسونکلر با بیک ..
آتون اولوی ، پشیل باغل ، بلور ابراملق - سینه کک اولنده ، ان مقدس - سوک قاروشونده دیورلان ایله کندمدن کیمه اوزون قورق کنا یاریک کولکته کوز لریک سکا طایفه ، باشی کل قورقور لری قاروشین طوبه لریک - ووردک و جوده کات آرزولری بولوردم .

برق خراب ، برق بیتیگ ، فظنچری سوکی قونیا ، ی با بیک بروکسک صده لرکدن قویتم بر سر ای خرابی قدار سحرک کوزور - کوزور ، آکوز لری ، آکوز قدیلق ، سدف کنا یاریک ، بیتیسی ، لوشنی ، سکون و شفتی دوار و سست اولوردم ..
ن رتی - وکی کنا یاریک و لایسی کور ، بی جوشون ، طاق باغ ، سکا طایف سنک امیون اولک آزدوسی کولک ایله ییز لری کی در لری .. فرسنگ آتسی ایلی لا باغ لری کی باقر قاپاش لری ..
ین - سنده حیاتی ، انسا لری ، انسا لری هوللی اولر کتم .

حدده سز بوز حاقاریک ، ایلسز حیاتی ، کینش قوم جوقور لریک آتسین سانی ، سر با ، ایل لریک قویور بیتیسی ، جالار لریک قار لره اوز تولو - بیل تی لری ، تراپریک کینش لاس با نالاری ، بیتیگ معنع ابرانساریکی ، هندک نوش مطری سبار لری ، مصرک برجه امار لری ، قیلرک توند کبار لری ، ان تونک ن رتی هکلری ، و بوسک اساطیری کوز لکی ین سنده کوزور و ، قدار جادل سودم .
زمان اولور دیکی ، نوحک و امع کیننه چنر ، لولک آتش بیتیاریه کوز ، بیلورک فرقت کبار لری ایله ، ایلک سکون و ناته امر ، سله کک بیک روبرکی سر ایلرکده کوزدم .. بیتیگ ککینک و فایحک بیلر برکاز عشقی ، سا انک معنی حقه قلیقنی ، حاکمک تری سکون و ترکان وحیه تک صدایی ، عیسی تک معوم آتسجیکنی ، موسی تک با یق برکیک نه کینک ، پت سنده ووشونور ! اسره لیتیک قیلر بیتیگ ککله - سنده حیران اولور .
ژن درقت کسبل وطن حسلری سنده دها بوردن قنبر ایلدم ...

کاه باشی جاده لری باغ لریک سبیل کولک سنده شاد و بولاردن آشان کوش سولرک اوسالی شایر بیتیسی ، بیکین بر بیکه کاه حدده سز اولوری شفته زام ایشی ، سوکی و میو بیت کورمک آیشمش مسره بر ساک ، کاه اسرار لری کوز لری ایله کولر .
هجران دور کون بر ایبره اولور ، سوکرا بوقیای سایدن دوشدرک باشقه شکاره کیردم .

نه زوز بیک اولونی باقی قلیب ایلهک هند قادی ، ولرات کنا لرکده عشق ماسنای اوقوا ، دوی قنری ، با اقرضا - اسرارده بروکسک باقر لری طوبه لایان زین ، جوسونو اشوده باور لریک اولونی انوکلی بر کوزو

قوربانی قادم ..
هی اوفوسونکلر شفتک آجیلری بولدم .
کوزل قونیا ! سن تم کولگی و هجران مشه لسی کی باقرانی ، قورورانی کیکک و اولورانی ایلیا خراب ایلم بیر اقدک ..
آفتابک : هجریه
با یان
قانه یزک ایستل کنج شاهر مسک بروکسک وطن ده بولور لری سیم قلیزدن قویا ، بر حسی هر حال ایله آتیش لاری !
روحه ده بیلن یاس هر لیک مبدل سرور اولونسی و دینکته موفی اولور لری سوکیل بوردنه قاروشاسنی زنده ، بورتو قلیله نهی ایلدرز .

lur ırmaklı sinenin üstünde en mukaddes sevgi karşısında duyulan imanla kendimden geçer, uzun kavak ağaçlarının gölgesine gizlenerek sana tapmak, başımı gül kollarıyla karışmış topraklarına sürerek vecde gelmek arzularını duyardım.

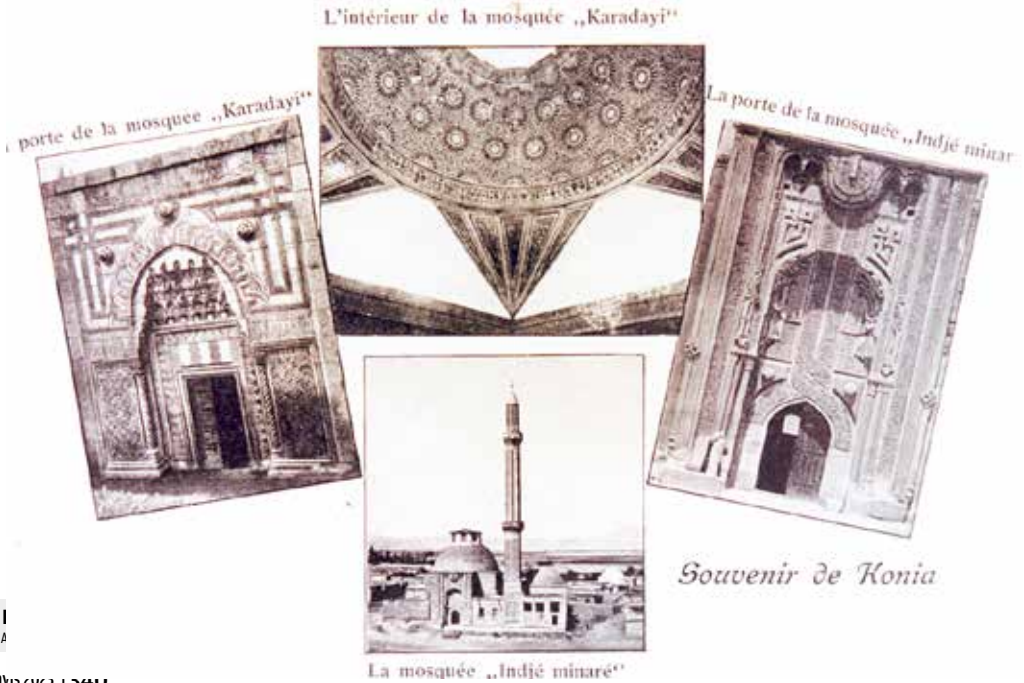
Biraz harap, biraz yıkık, fakat çok sevgili Konya!

Seni tarihin en yüksek sahifelerinden kopmuş bir saray harabesi kadar sihirkâr (büyülü) görür, nurdan avizeli, altın kandilli, sedef kâ-

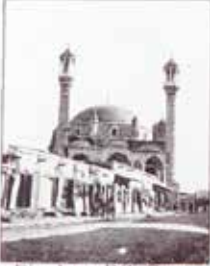
şanelerin pırlıltısını, loşluğunu, sükûn ve şefkatini duyar ve mest olurum.

Kudretli sevgimin kâinatla alakamı keserek, beni coşkun bir âşık yapan, sana tapmak, senin içinde olmak arzusunu gönlüme ümit yıldızları gibi dizilir. Firkatin (ayrılığın) ateşi içimi lav parçaları gibi yakarak işledi.

Ben sende hayatı, insanları, insanlığı, avalimi (alemleri) öğrendim.

La mosquée „Azizié“

Djambaze Deli Osman

Les deux avenues de Turbé

L'avenue de Turbé

Souvenir de Konia

Hudutsuz boz dağların
ıssız hayatı, geniş kum çölle-
rinin ateşin simasını, mer-
can adalarının koyu pırlıtlı-
sını, Himalayalar'ın karlarla
örtülü sisli tepelerini, Ja-
ponya'nın geniş kasımpatı
tarlalarını, Çin'in musanna
eyvansız evlerini, Hind'in
loş ıtırılı (kokulu) mabetleri-
ni, Mısır'ın yüce Ehramları-
nı, kutupların buzdan kulü-
belerini, Yartanu'nun kud-
retli heykellerini ve bütün
esatir-i (masalımsı) güzelli-

ğini ben sende görür ve ne
kadar candan severdim.

Zaman olurdu ki Nuh'un
vasi (geniş) gemisine biner,
Lut'un ateş yığınlarına gi-
rer, Yakup'un firkat (ayrılık)
acılarıyla inler, Eyüp'ün
sükûn ve kanaatine erer, Sü-
leyman'ın bin direkli saray-
larında gezerdim.

Belkıs'ın keskin füsunu-
nu, Züleyha'nın çıldırtan aş-
kını, Sare'nin müthiş kıs-
kançlığını, Hacer'in ezeli
sükûnet ve tevekkülünü,

Le „sirkhali medressé“ de Konia

La mosquée „Jndjé minaré“.

Vue de Konia

Vue de Konia

Souvenir de Konia

La Banque Impériale ottomane de Konia

Souvenir de Konia

Rahime'nin sadakatini, İsa'nın masum anneciğini, Musa'nın yanık yürekli neciğini, yine sende düşünür; İmru'l-kays'ın kızlarının zekâsına sende hayran olur. Jan Dark'ın asil vatan hislerini sende daha yürekten takdir ederdim.

Kâh yeşil çardaklı İrem Bağları'nın sisli gölgesinde şadırvanlardan aşan gümüş suların oynak şakırtısını dinleyen bir melike (kraliçe), kâh hudutsuz ovaları şefkate ram etmiş, sevgi ve ubudiyet görmeye alışmış mesut bir hâkime (yönetici), kâh esrarlı güzellikteki ile göklere hicretle dev görülmeyen bir emire (komutan) olur, sonra bu ikbal semasından düşerek başka başka şekillere girerdim.

Ya zevcenin (eşinin) ölümünü yakarak takip eden Hint kadını, ya Fırat kenarlarında aşk destanı okuyan

bedevi kızı, ya Afrika sahillerinde böcek kabukları toplayan zenci çocuğu yahut yavrularının ölümünü müvekkil bir arzu ile bekleyen Isparta nenesi olurum...

Sen benim ser-şiiirim, ser şiiir-i şefikim idin...

İlk nesği (dürtüyü) senden aldım, ilk gönül yaralarımı seninle paylaştım.

Vatan hissi, yurt sevgisi, milliyet fikri, aile muhabbeti, bana hep senden geldi.

Fazilet ve ciddiyeti, şefkat ve muhabbeti, aşk ve ubudiyeti, vazife ve merha-

Souvenir de Konia

meti bana hep sen telkin ettin. Hep sen öğrettin...

Şiirin yüksek zevkine yeşil bağlarının esmer gölgelelerinde keskin gruplarını seyr ederken daldım.

Musikinin füsünuna devran (zikir) gecelerinde yüzlerce meşale pırıldayan dergâhın demir parmaklarında gözyaşları dökerek inandım.

Dinin kudsiyetine minarelerinde coşan gür ezan sesleriyle candan iman ettim.

Sevgili ...rılarının şayiasız nasiyelerine (alınlarına) mütevazi şefkatle bağlandım.

Sen benim kitabım, kitab-ı hakikim idin. Sahifelerinde Arşimet'in, Nevton'un nazariyelerini Toruçelli'nin, Galileo'nun tecrübelerini, Batlamyus'un Kopernik'in mesleklerini, Sokrat'ın, Eflatununun felsefelerini kaina-

tın nice'nin kanaatlerini, Macellan'nın Kristof'un keşfiyyatını, Hamer'in Shakespeare'in şiirlerini okur, Fidyas'ın Rafael'in Leon'un eserlerini görür, Mozart'ın Bethovunun Şophen'in inleyen seslerini dinlerdim.

Sen benim aşkım, aşk-ı mübeccelim idin.

Seni ne kadar hudutsuz (sınırsız), ne gönülden kopan sevgiyle severdim. Yabancı gözlerden kıskanır, kem (kötü) bakışlardan uzaklaştırmaya çalışır, hazablığını insanlar ki tenkit edecekler diye korkarak titrerdim.

En değersiz hatıralar yeni bir vak'a-ı mübarek gibi bilinmesinden, unutulmasından ihtiraz ederek (çekinecek) saklardım. En harâb köşelerdeki en sefil kulübelelerini yeni, fakir ailelerini mevcudiyetimle sever, asker

analarına mektup yazdığı asker yavrularının zayıf başlarını okşamayı en büyük zevk bilir, usanmaz ve yorulmazdım.

En büyük saadeti, yine sesini en temiz aşkımla sermekte bulurdum. Ne candan sevgin, ne candan sevilmişin vardı.

Sen benim hicran-ı ebedim (sonsuz ayrılığım) idin.

Son gün, o siyah vahşi sesli şey beni sinenden çekip uzaklaştırırken damarlarım, ruhumdan, benliğimden kopan yaşlarla buğulanmış gözlerimi sana diktim...

Yavaş yavaş, titreye titreye uzaklaşan minarelerini, ağaçlarını türbelerini durmadan usanmadan seyrettim.

Sen uzaklaştıkça acılarım arttı. Sen silindikçe yeisle-

rim (ümitsizliğim) canlandı.

Üç senelik gurbet (ayrılık) hayatımda hep o ezeli sevginin esiri, hep o dökük güzelliğinin kurbanı oldum...

Hep efsunkâr (büyülü) şefkatin acılarını duydum.

Güzel Konya!

Sen benim gönlümü, bir hicran meşalesi gibi yakarak, kavurarak geçtin ve orayı ebediyen harap edip bıraktın."

Azmiye-Antakya

Kaynakça:

Ahmet Çelik, "Muallim Azmiye Hanım", *Merhaba Akademik Sayfalar*, 21 Nisan 2021, sy.16, s.245-248.

Azmiye (Asım), "Hicranım Oldun Konya", *Babalık*, 25 Temmuz 1926.

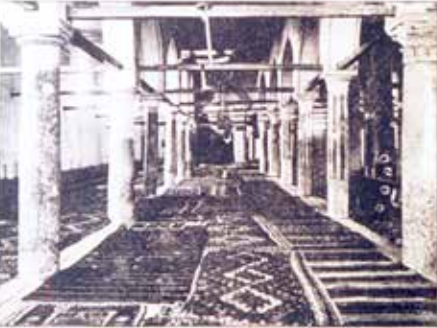
Konya İl MEM Arşivi, BYEK-53 Konya Merkez ve Merkeze Bağlı Kura Köyler ve Nahiyelere ait Muallim Sicil Defteri (1927).

Konya İl MEM Arşivi, BYEK-56 Konya Merkez ve Mülhakatı İlk Mektep Muallimlerinin Sicil Numaralarının Kaydına Mahsus Defter.

La mosquée d'Alaeddine

L'intérieur de la mosquée Alaeddine

Vue de Konia

Souvenir de Konia

VAY BENİM KONYA AĞZIM, VAY: 1

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

[Konya ağızı, ülkemizdeki özel ağızlardan biridir. Bu özellik, bir halk deyimine bile konu olmuştur. Derler ki, *Biz kaf'ı gaf okuyan Gonyalılardan değiliz.* Özellikle üniversite öğrencilik yıllarımızda bu ağız özelliklerini **kullanmadığımız** için pek çok arkadaşımıza Konyalı olduğumuzu kabul ettirememiştik. Çünkü çevremizdeki bazı hemşerilerimizin konuşmaları ağız özelliğimizi yansıtıyordu.

Bu sayımızdan başlamak üzere, ara sıra da olsa bu konuya eğilecek, bir sohbet havası içinde çünkü Konya'nın kelime, deyim, dua ve ilençlerinden yola çıkarak unutulmaları hatırlatmaya çalışacağız.]

Elimden geldiğince haftanın yedi gününün altısında bir Konya gazetesi okumaya çalışırım. Her gün demeyişimin sebebini hatırlayacaksınız, şehrimizin gazeteleri pazar günleri yayımlanmaz. Ancak haftanın altı gününde gazete satılan bakkal, kırtasiyeci ve benzeri yerlerde, sayılarını benim de bilemediğim gazetelerimizin üçünü beşini bulabilirsiniz ne mutlu size.

Evliya Çelebi Parkı ile yaka arasında sakin bir sokakta oturuyorum. Çevremde beş altı tane gazete satılan yer var. Bunlardan ikisine son zamanlarda Konya

gazeteleri gelmiyor. Bazı satıcılarda ise pek azı geliyor. Özetlersek, Konya gazetelerinin yarısını yer aldığı satıcı sayısı bazen bire kadar düşüyor. Hemen hemen her gün gelen iki veya üç gazetemiz var ise de adlarını saymaya çağım.

Burada başımı ağrıtan bir durumu da aktarmak isterim. Mesela, çarşamba günleri almam gereken gazete çevremdeki bütün satıcılara gelmemiş oluyor. Bu konuda şanslı olduğum gazetemiz de var. Pazartesi günleri aldığım gazetemiz en azında iki üç satıcıda bulunuyor.

Her gün ayrı bir Konya gazetesi alırım. Böylece her hafta en az altı gazetemizin sayfalarında dolaşmış olurum. Bu dolaşma sırasında ilgi çekici olaylarla da karşılaşırım. Mesela, ayın ilk günü ile ilgili bir haber, gazetemizin birinde ayın üçüncü günü, öbüründe ise beşinci günü yer alıyor. Böylece ben de bu haberi bir daha okumuş oluyorum.

Elime alıp okuyamadığım gazetelerin bazılarını genel ağda (internet) okumaya çalışırım. Hatta bu gazetelerimizin bazı yazılarını masa üstüne indirir, bir klasörde koruma altına alırım. Bu yazılar daha çok şehrimizin semt, mahalle, cadde, köy, vb. benzeri yerleriyle ilgili yazılardan oluşmaktadır. Bu konuya eskiden eğilen büyüklerimiz vardı.

KONYA AĞZINDA KULLANIMDAN DÜŞMEYE BAŞLAYAN BAZI FİİLLER

Saim SAKAOĞLU*

Anadolu ağızlarında yer alan kelimelerin bir bölümü, Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır. Bu kelimelerin bir bölümü de yapıları bakımından benzer olsalar bile anlam açısından farklılık göstermektedir. Bu farklılık bazen ağızdan ağıza da değişebilmektedir. Aşağıda görüleceği üzere, bu farklılıklar âdeta küçük bir tablo oluşturacak kadar zengindir:

Günümüzde ise bazı kalem sahiplerinin bu tür yazılarının yayımlandığını sevinerek görüyorum. Kâzım Öztürk, Yaşar Barışık, Nail Bülbül, Ali Işık, İsmail Detseli, Mehmet Baykan, Hasan Ukdem, vb. adları hatırlatmak isterim. Merhumlardan ise Seyit Küçükbezirci ile İhsan Kayseri'yi de hatırlamadan geçemeyeceğim.

1. çuğmak

Bir de bu satırları yazmamızı yol açan başka bir gazeteci arkadaşımız var: Mustafa Güden. Onu bu yakınlarda keşfettim. Sayın Ukdem'in Araplar'ı, Sayın Öztürk'ün Aymanas'ı ne ise onun için de Kovanağzı odur, Onun okuduğum ilk yazısı, *Kovanağzı Yıkılırken* adını taşıyordu (*Yenigün*, 28 Aralık 2022). Hemen telefonuna ulaşıp kutladım, mahallelerimiz adına da teşekkür ettim. Okuduğum son yazısı da elbette Kovanağzı üzerine olacaktı: *Etliekmeğin Destanı Kovanağzı'nda Yazıldı* (*Yenigün*, 07 Nisan 2023).

Yazıyı okurken bir cümlesi ve bu cümlenin içindeki bir kelime ilgimi çekmişti. Daha okurken kelimeye anlam yüklemeye çalışmıştım ama yazar benden önce davranıp kelimenin anlamını verivermişti. İşte o yazıdan küçük

bir alıntı:

“... Kopardığı kirazları tel örgünün arasından önüme koyarken yere çuğdu. bilirsiniz değil mi çuğmayı? “Yere gelişi güzel oturmak” demektir.”

Çuğmak... Daha önce işitip işitmediğimi hatırlamaya çalışıyorum. Yok, hatırlayamadım. Artık Sayın Güden yüklediği anlamı değerlendireceğim. Bu arada hemen aklıma bir iki kitap geliverdi: Adnan Özkafa, *Gonya Kitabı* (Konya 2010), Ali Işık, *Konya Ağzı ve Söz Dağarcığı* (Konya 2020).

Ben hemen Işık'ın kitabına bakıverdim, bu kelime orada yok. Özkafa'nın kitabına bakma mutluluğunu da sizlere bırakıyorum. Bu arada Türk Dil Kurumu'nun on ciltlik *Derleme Sözlüğü*'nün de ilgili cildine bakmayı göz ardı edemedim. Orada çuğmak kelimesi var (C III, C-Ç, Ankara 1968, 1301). Ancak burada anlam verilmemiş, çömmek kelimesine gönderme yapılmıştır. Hemen bu kelimeye dönüyoruz. Görüyorum ki buraya pek çok kelime gönderilmiş. Hemen kendi kelitemizi buluyorum. Çuğmak kelimesi için derleme yeri olarak sadece Beyşehir'in Doğanbey beldesini gösterilmiş (s. 1287). Onlarca farklı söyleyişi şu iki karışılığa sıkıştırıvermişler: *Ayaklar*

üzerine oturmak, çömelmek. Bu anlamın verildiği yerler arasında o dönemin Konya'sıyla ilgili bir yer adı da sayılmaktadır: Ermenek. (s. 2187).

Sözü uzatmayalım. Bir Kovanagzi'nda kullanılan bir kelimenin böylesine macerası olursu öbür kelimelere ne diyeceğiz acaba?

Yazımızın başlığına dönelim: *Vay Benim Konya Ağzım, Vay*. Bu yazımızı kaleme almaya başladığımız günün akşamında, cep telefonumda gözüme ilişen bin sokak anketi ilgili çektii. Elinde mikrofonu, yanında kameramı olan bir arkadaş sokaklarda dolaşip bazı kişilere 'Konya lehçesiyle üç kelime söylemeleri'ni istiyor. Belki bir gün siz de bu sokak anketini izleyebilirsiniz.

Tıpkı çuğmak gibi Konya ağzında kullanılan bazı kelimeleri de çok ilerlemiş yaşımda işitmemnin sıkıntısı içindeyim.

2. sinat

20 yıl kadar önce idi. Rahmetli ağabeyim Hasan Sakaoglu (Konya 1923- 13 Mayıs 2019) ile şehrimizin bağık bahçelik bir

semtinden geçiyorduk. Mevsim sonbahara dönmek üzere idi, belki de dönmüştü. Çevredeki bağı ve bahçeleri seyreden ağabeyimin ağzından bir kelime çıkıvermişti. Yalnız, o mu öyle biliyordu, ben mi yanlış işittim, kelime sanki *sinat* gibi gelmişti kulağıma. Onun için değişik kaynaklarda *sinat* olarak arayıp da *sinat* olarak görünce ben de kararımı verdim. Vaktiyle Konya'da Türk Dil Kurumu adına derleme yapan Konyalı hemşerilerimiz böyle belirleyip Ankara'ya böylece göndermişler. Keşke ağabeyim hayatta olsa idi de sorma şansımı yakalayabilseydim. Kelimemiz, anılan sözlüğümüzde *sinat* olarak geçiyor ve verilen iki anlamda da sadece Konya kaynak olarak gösterilmiştir.

1. Sonbaharda bitkileri vuran soğuk, 2. Don vurma, don çalma (*Derleme Sözlüğü X, S-T*, Ankara 1978, 3609).

Kelimemiz Sayın Işık'ın sözlüğünde de *sinat* madde başlığı altında aynen yer almaktadır (s. 176).

Bir hatıramı da burada sizlerle paylaşmak isterim. Sonbaha-

yüne- FİİLİ ÜZERİNE

SAİM SAKAOĞLU

Günümüzde bazı dilcilerimizce "Standard Türkçe" adı verilen, Ziya Gökalp'in ise 70 yıl önce *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde "İstanbul hanımlarının konuştuğu Türkçe" olarak adlandırdığı, bir yerden sonra telâffuzu doğru, kelime hazinesi zengin aydınımızın Türkçesini istediğimiz gibi konuşabiliyor, işitebiliyor muyuz? Bu sorunun cevabım "evet" olmasını ne kadar arzu ederdim; ama maalesef cevabım "hayır" olacaktır. Devletin ve iş hayatının her kademesinde rol oynayan kişileri bu açıdan ele aldığımız zaman, dilimizin ne kadar dikkatsizce kullanıldığını göreceğiz. Âdeta, o güzelim Türk-

AZ BİLİLEN BAZI KONYA ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ ÜZERİNE

SAİM SAKAOĞLU

Bütün diller kendilerine has birtakım atasözleri ve deyimlere sahiptirler. Kısaca, "kalıplaşmış sözler" diyebileceğimiz bu söz öbekleri, önce o dilin konuşulmaya, daha sonra da yazıya geçirilmeye başlandığı dönemlerde kullanılmış, zamanla, çeşitli sebeplerle bağlı kalarak az çok değişikliğe uğramıştır. *Divânü Lügati'r-Türk*'teki "*Endik uma evlikni ağırılar*" (I/106) sözü bugün "*Şaşkın misafir ev sahibini ağırılar*" şekline gelirken, "*Aç, ne yimes, tok ne times*" (I/79) sözü, sadece bazı ses olaylarıyla ilgili değişikliğe uğramış, kelimelerinde değişiklik olmamıştır. İşte, yüzyıllar atasözleri ve deyimlerimizde böyle farklı oranlarda görülebilen değişikliklere yol açmıştır.

rın bizleri yanıltan günleri... Kâh güneşli, kâh bulutlu... Aceleciler sobaları kurmuş bile. Rahmetli babam Hafız Mehmet Sakaoğlu (Konya 1903-31 Mayıs 1975) o yıllarda mescit olduğu halde bizlerin cami diye söylediği Fahrün-nisa Mescidi'nin imamıdır. Sabahlar vaktinde kalkar, görevini yerine getirdikten sonra evimize dönerdi.

Babam bu dönüşleri sırasında cemaatten edindiği bazı bilgileri de bizlere iletirdi:

"Geç kaldım, çünkü filan ağa hacdan dönmüş, mübarek olsun demeye gittik." Elbette bu gidenlerin başında imam efendi olan babacığım da bunacaktı. Hatta o eve gelince bizlere de, kendilerine hediye edilen firmalardan (hurma) birer tane verirdi.

"Başımız sağ olsun, filan efendinin annesi vefat etmiş."

Bu ev dışı haberlerin yanına bir de ev içi haberleri iletirdi. Babam her sabah mescitten eve dönüşünde evimizin arkasındaki bahçeye geçer, çiçekleri, avarları, ağaçları gözleyip yukarıdaki oturma odamıza gelirdi. Ve bir gün o pek de sevimli olmayan haberi veriverdi:

"Bahçeyi don vurmuş!"

Bu sözlerin altında, bir yerden sonra bir *sinat* kelimesinin gelmesi gerekmez miydi diye düşünüyorum. Demek ki çocukluk günlerimde bu kelime söylenseydi ağabeyimden işitmeden belki de 40 yıl önce öğrenmiş olacaktım. Acaba diyorum, sözlükteki olaylar ile babamın aktardığı olaylar arasında anlam farklılığı var mı? Artık onu da Konya ağzı uzmanlarının yeni kuşaktaki temsilcilerine bırakalım.

3. yıkmak-yıkılmak

Kelimenin nasıl bir cümle içinde yer aldığını yaşanılmış bir olayı aktararak vermeye çalışacağım. 15 yıl kadar öncedydi. Bir pazar günü, akşama doğru, Kumköprü'de yaşayan ağabeyimi ziyaret etmiş, Meram'daki evime dönüyordum. Dr. Ahmet Özcan Caddesi'nden geçecek, Atatürk Stadyumu'nu sağıma alarak Ferdiye Polis Merkezi'ne doğru yol alıyorum. Bu sırada Konyaspor'un maçı bitmiş, seyirciler sokaklara dağılmışlardı. Kırmızı ışıktaki beklerken yanımdan geçen 17-18 yaşlarındaki bir delikanlıya maçın sonucunu sorunca şöyle bir cevap aldım:

"Ağabey, 2-1 yıktık..."

Demek ki maçı kazanırken ra-

kip takımı yıkılmışız. Bir Konyalı olarak bu *yıkmak* fiilinin hangi anlama geldiğini elbette bilecektim de Konyalı olmayanlar acaba bu ifadeyi nasıl değerlendireceklerdi?

Bu fiilin kaç anlamı olduğunu öğrenmek için Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük* adlı çalışmasına bakmayı uygun buldum. Elbette başka sözlüklere de bakılabilirdi. Sözlükte toplam yedi anlam yüklenmiş olarak görülüyor. Sözlükçülüğün gereği olan bazı bilgiler konumuzun dışında kalacağı için alınmaması yoluna girilmiştir. İşte o yedi karşılık:

1. Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek,
2. İnsan, hayvan veya ağaç devirmek,
3. Bir yana eğmek,
4. Birine yüklemek,
5. Yük indirmek,
6. (mecaz) Herhangi bir suç, iş vb.ni birine yüklemek,
7. (mecaz) Yıkımına yol açmak, mahvına sebep olmak. (*Türkçe Sözlük*, 11. bs. Ankara 2011, 2590)

Bu karşılıkların üçüne birer cümle ile örnek verilmiştir.

Şimdi şöyle bir düşünelim. Bu yedi karşılıktan hangisi bizim Konyaspor taraftarının kullandığı *yıktık* fiiline uygun düşecek? Bana kalırsa en uygunu ikincisi olmalı: İnsan, hayvan veya ağaç devirmek.

Demek ki hemşerim olan bu delikanlı kelimeyi burada *yenmek* anlamında kullanmıştır.

Söz spordan açılmışken biraz da değişik bir dala geçiverelim. Güreş karşılaşmalarında da raki-

bini yenen sporcu için de bu *yıkmak* fiilimizi kullanırız: 52 kiloda bizim güreşçimiz filan rakibini yıkmış. Burada, belki sözlükteki ikinci karşılığı kabullenebiliriz: İnsan, hayvan veya ağaç devirmek. Sonuç olarak da güreşçimiz rakibini devirmiş olmaktadır. Hatırlanacağı üzere güreş karşılaşmaları ayakta başlar, sporcuların gücüne göre yerde de (minderde) devam edebilir. İştî rakibini ayakta iken zorlayan güreşçi de onu devirerek yere indirir.

Bu tür fiillere işteş fiiller adı verildiğini hatırlatmak isteriz.

16. yüzyılda Çukurova'da yaşamış olan ünlü âşığımız Karaca Oğlan da bir şiirinde bu kelimeyi biraz farklı bir şekilde, kullanıvermiş:

YIKMAK-YIKIŞMAK

*Çukurova bayramlığın geyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken
Cennet dense sana yakışır dağlar*

*Ağacınız yapraklarla donanır
Taşlarınız bir birliğe inanır
Hep çiçekler bağrımızda gönenir
Pınarımız çağlar akışır dağlar*

*Rüzgâr eser dallarınız atışır
Kuşlarınız birbiriyle ötüşür
Ören yerler bu bayramdan pek üşür
Sümbül niçin yaşlı bakışır dağlar*

Karac'Oğlan size bakar sevinir
Sevinirken kalbi yanar gövünür
Kimıldanır hep derdlerim devinir
Yas ile sevincim **yıkışır** dağlar

Gelecek yazımız: Zehrimar Yıyesice, İt Boku Eme Yaradı, Vurgunu Yiğın Gelesice

KONYA KÜLTÜR TARİHİNDEN ALINTILAR: 7 MÜNEVVER KİMDİR?

M. Muhlis Koner

“Münevver” veya Türkçe güzel bir tabirle “AY-DİN”... Acaba aydın dediğimiz zaman neyi kastediyoruz veyahut neyi kastetmekteyiz? Bu meseleyi kurcalamak, derinleştirmek çok lazımdır.

“Münevver” denince; ilk hatıra gelen tahsil gören-

lerdir. Hiç olmazsa bir lise mezunu veyahut o derecede hususî tettebbuda bulunmuş bir adam. Acaba münevver olmak sâdece tahsil görme-ye mi bağlıdır? Şehadetnameli gayrı münevverler yok mudur? Sonra, şehadetnamesiz, hattâ hiç okumamış münevver olamaz mı?

Şimdi bu noktaları tetkik edelim. Bunun için evvelâ münevveri izah etmek gerekiyor.

“Münevver” evvelâ; tahsil görmüş, görmüş amma yalnız mütehassısı bulunduğu bilginin üzerinde kalma-yarak hususî tettebbu ile diğer ilim ve sanat şubelerinde de kâfi malûmat edinmiş ve aynı zamanda bilgisini terkib ederek yaratıcı hamleler yapabilmiş adamdır. Bunu, şöyle bir tabirle hulâsa edelim: Münevver demek (Kültür Jeneral) i olan adam demektir. Nihayet, münevver demek, “sezen adam” demektir. Böyle bir adam, bu terkibî görgülerinden dolayı daha bir takım vasıflara maliktir.

Konya Hukuk Mektebi ve dönemin Konyalı münevverleri

1- Alakalıdır: Münevver nemelazımcı değildir. Muhitin her şeyiyle alakalıdır. İşi, yalnız resmî vazifesi değildir. Millî ve vatanî her hareketi, aslî vazifesi kadar, ve belki de ondan daha üstün tutar.

2- Münevver: (idare-i maslahat) cı değildir. İşi pamuk ipliğiyle bağlayıp geçen; hakikati yerinde olmayan arzulara feda eden adam değildir. Tedkik eden, gören, daima iyiye, doğruya giden adamdır.

3- Münevver: Kuvvetli telkine sahiptir. Her fırsatta, her yerde doğru bildiği vatanî, ahlâkî, içtimai her şeyi daima halka telkine koşan adamdır.

4- Münevver: Bilhassa, sosyal yardım hareketlerinde, ön safta vazife alan adamdır. Memleketin içtimai yardım şubelerinde vatandaşlarının her şekilde

imdadına koşan ve bunu insanlığın en büyük vazifesi bilen adamdır.

5- Nihayet, münevver demek, kendisine güvenilir, sözü özüne uyan kuvvetli bir karakter adamıdır. İşte münevverden ben bunu anlıyorum.

Yoksa, yalnız tahsilini bitirmiş, fakat yalnız bir noktada tek cepheli kalmış, ileri fikir ve hamlelere intibak kabiliyetinden uzak, sezgisi dar, hâdiseleri terkip ve tahlilden mahrum ve her şeyden çekilmiş “Nemelazımcı” ise, bu, münevver değildir.

Meselâ: Bir riyaziyye âlimi, veyahut bir fizisiyen, bir fiziyojist, eğer yalnız kendi branşı haricinde hiçbir şeyle meşgul olmamış ise, herhangi bir içtimai meseleyi, bir sanat hadisesini kavrayamıyor, hakikate intibak edemiyorsa, yerinde

Konya münevverlerinden Ayaşlı Şakir v.1917

sayan tek cepheli bir müte-hassıdır. Fakat münevver değildir. Eğer bir şâir veya bir sanatkar, yalnız “ben şâirim” veya “sanatkarım” diyor, diğer ilim ve içtimî meselelerden malumatlı değil ve onlara kıymet vermemiş ise bu da, nihayet; sezen, intibak edebilen bir adam değildir. Ve nihayet münevver olamaz.

Vakıa bir ferdin bütün ilimlerde, sanatta yüksek bir ihtisas sahibi olmasına imkan yoktur. Maksadımız da esasen bu değildir, ihtisas tekdir. Fakat onun etrafında o ihtisasa kuvvet verecek, sıcaklık verecek, onu yürütecek diğer ilim ve sanattan da lüzumu kadar bilgili olmak ve hepsini bir-

birine terkiib etmek; “İşte hakiki münevverliğin esası budur” demek istiyoruz.

Bunun için ilim ve sanat ta maddî gıdalar gibi, benliğimize her biri ayrı ayrı manevi hayat kudreti veren birer ruhî unsurlardır. İnsan tek gıdayla yaşamayacağı gibi yüksek bir ruhî yaşayış da tek cepheli olamaz.

Şu halde ilim, sanat münevverliğin bir müvellidi değil, sadece bir mütemmidir. Hiç tahsil görmediği halde bazen, memleket için çok faydalı ve hâdiseleri: hadsi bir şekilde sezen öyle, okumamışlar vardır ki onlar, yukarda saydığım münevverliğin vasıflarını tamamile nefislerinde; toplamışlardır. Onlarla konuşunuz, en ince meseleleri lâıyk olduğu bir ehemmiyetle takdir ve kabul ederler.

Bundan şu netice çıkıyor ki münevverlik, sadece kitaplardan değil en çok hayattan alınan bir haslettir.

Netice olarak yüksek münevver: Kitabın dediği ile hayatın gidişini birbiriyle uygun bir hale sokarak bütün hayatı boyunca kendisinden memleket, millet istifade eder ve bir nazarda işin iç yüzünü gören insandır.

(Konya, (66), Nisan 1944, s.1-2’den Mehmet Ali Uz, *Konya Kültürüne Hizmet Edenler*, Konya 2003, 51-52)